

Toezicht op Burgerschap en Integratie

Inhoudsopgave

Voorwoord	2
1. Inleiding	3
2. Wat is burgerschap	4
3. Toezicht op burgerschap en integratie	6
4. Meer informatie over burgerschap en integratie	12
Bijlage I Kerndoelen basisonderwijs en basisvorming	13
Bijlage II Basiswaarden van de democratische rechtsstaat	15
Colofon	17

Voorwoord

Op 1 februari 2006 trad de bepaling in werking die aan scholen de opdracht geeft het 'actief burgerschap en de sociale integratie' van leerlingen te bevorderen.

Deze nieuwe wettelijke bepaling onderstreept dat bevordering van burgerschap en integratie een taak is die om gerichte aandacht van scholen vraagt. Veel scholen geven daar al op verschillende manieren invulling aan. De situatie van de leerlingen, de wensen van ouders/verzorgers en omgeving en de missie van de school, ze spelen hierbij allemaal een rol.

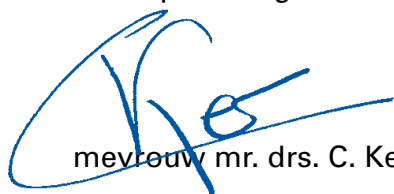
Op verzoek van de minister houdt de inspectie met ingang van 1 oktober 2006 toezicht op de naleving van deze wettelijke opdracht.

Voor u ligt een overzicht van de wijze waarop dit toezicht op burgerschap en integratie wordt ingevuld. De opzet van het toezicht is in de praktijk beproefd, met de onderwijsorganisaties besproken en goedgekeurd door de minister van OCW. Het toezicht is onderdeel van het reguliere onderwijstoezicht zoals de inspectie dat uitvoert. U kunt daartoe onze website www.onderwijsinspectie.nl raadplegen.

Burgerschap is een belangrijk onderwerp, dat op veel verschillende manieren kan worden ingevuld. Dat betekent dat er niet één goede manier is waarop dat kan. Bovendien is de verwachting dat we uit de ervaringen van de komende jaren zullen leren over werkwijzen die vruchtbaar zijn én effect sorteren. Die ervaringen kunnen worden gebruikt om het onderwijs verder te ontwikkelen. Het toezicht zal daarbij aansluiten, in goed overleg met de scholen, minister en samenleving.

Ik vertrouw erop dat het kader 'actief burgerschap en sociale integratie' een goed instrument biedt om het onderwijs gericht op burgerschap en integratie in kaart te brengen en verder te ontwikkelen. De Inspectie van het Onderwijs zal scholen, leerlingen en ouders/verzorgers, de minister en de samenleving regelmatig informeren over de kwaliteit en ontwikkeling van dat onderwijs.

De Inspecteur-generaal van het Onderwijs,

mevrouw mr. drs. C. Kervezee

1. Inleiding

Scholen hebben de opdracht het 'actief burgerschap en de sociale integratie' (in deze brochure verder regelmatig burgerschap en integratie genoemd) van leerlingen te bevorderen. De Inspectie van het Onderwijs houdt toezicht op aspecten die met de kwaliteit van het onderwijs te maken hebben. Zo ook op dit onderwijs. In deze brochure voor scholen voor basisonderwijs en voortgezet onderwijs licht de inspectie toe hoe dat toezicht er uit ziet.

Na een korte uitleg in hoofdstuk 2 van wat de wetgever onder burgerschap en integratie verstaat, beschrijft hoofdstuk 3 hoe het inspectietoezicht op dit onderwijs wordt vormgegeven. Hoofdstuk 4 bevat verwijzingen naar verdere informatie voor scholen die meer willen weten over burgerschap en integratie en de invulling daarvan in het onderwijs.

In de bijlagen is informatie te vinden over de aan burgerschap en integratie verwante kerndoelen voor basisonderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs (I) en over basiswaarden (II).

2. Wat is burgerschap

Aanleiding

Bevordering van burgerschap en integratie is belangrijk. De betrokkenheid tussen burgers onderling en tussen burgers en overheid is afgenomen. De plichten en rechten die bij burgerschap horen, lijken soms wat op de achtergrond te zijn geraakt. Daar komt nog bij dat sommige ouders/verzorgers en kinderen niet gewend zijn aan burgerschapstradities en gebruiken van onze samenleving.

De wet van 9 december 2005¹ regelt de verplichting voor scholen voor primair en voortgezet onderwijs en de expertisecentra om bij te dragen aan de integratie van leerlingen in de Nederlandse samenleving. Op 1 februari 2006² is deze wet in werking getreden. Voor scholen betekent dit dat zij vanaf die datum verplicht zijn om in hun onderwijs aandacht te besteden aan actief burgerschap en sociale integratie. Actief burgerschap verwijst naar de bereidheid en het vermogen deel uit te maken van een gemeenschap en daar een actieve bijdrage aan te leveren; sociale integratie naar deelname van burgers (ongeacht hun etnische of culturele achtergrond) aan de samenleving, in de vorm van sociale participatie, deelname aan de maatschappij en haar instituties en bekendheid met en betrokkenheid bij uitingen van de Nederlandse cultuur.

Wettelijke achtergrond

De opdracht aan scholen om actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen is vastgelegd in een aantal wetsartikelen³ en luidt:

“Het onderwijs:

- a. gaat er mede van uit dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving,
- b. is mede gericht op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie, en
- c. is er mede op gericht dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten.”

1 De wet van 9 december 2005 is gepubliceerd in het Staatsblad 2005, nummer 678.

2 Zoals gepubliceerd in het Staatsblad 2006, nummer 36.

3 Artikel 8 lid 3 van de Wet op het primair onderwijs, artikel 17 van de Wet op het voortgezet onderwijs en artikel 11 lid 3 van de Wet op de expertisecentra.

Kerdoelen

Naast deze opdracht in de sectorwetten voor primair en voortgezet onderwijs en expertisecentra, zijn de wenselijke opbrengsten van het onderwijs voor wat betreft burgerschap en integratie ook terug te vinden in de herziene kerndoelen voor het basis-onderwijs en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Deze zijn vastgesteld door de minister van OCW. Voor de bovenbouw van het voortgezet onderwijs zijn examen-programma's vastgesteld.

Naast het belang van een goede beheersing van de Nederlandse taal voor deelname aan de maatschappij, bevatten de herziene kerndoelen ook allerlei andere onderwerpen die daarvoor van belang zijn. De voornaamste daarvan worden in bijlage I op een rij gezet.

3. Toezicht op burgerschap en integratie

Toezicht

De in de sectorwetten vastgelegde opdracht tot bevordering van burgerschap en integratie betreft een eis van deugdelijkheid. De invulling die scholen daaraan geven is voorwerp van toezicht zoals de inspectie dat namens de minister uitoefent. Dat geldt ook voor de naleving van de aan burgerschap en integratie gerelateerde kerndoelen.

Het toezicht van de inspectie op de naleving van die opdracht is onderdeel van de toezichtkaders voor primair en voortgezet onderwijs (po en vo). Met deze toezichtkaders wordt de wijze waarop het toezicht wordt uitgeoefend, bekendgemaakt en verantwoord, zoals bepaald in de Wet op het Onderwijstoezicht.

De in hoofdstuk 2 genoemde wetsartikelen bepalen dat het onderwijs er mede van uitgaat dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving, mede gericht is op het bevorderen van actief burgerschap en sociale integratie en er mede op gericht is dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten. Het betreft een algemene opdracht, die door de school wordt ingevuld. Ook hier zijn de opbrengsten van het onderwijs belangrijk. Zo lang goede criteria voor het vaststellen daarvan ontbreken, beoordeelt de inspectie het aanbod van de school en de manier waarop de school het resultaat daarvan evalueert. Deze beoordeling omvat verschillende elementen:

Indicatoren burgerschap en integratie: kwaliteitszorg en aanbod

Het toezicht op burgerschap krijgt vorm via twee kwaliteitsindicatoren die zijn opgenomen in de toezichtkaders voor po en vo. De eerste indicator (indicator 1.8 voor po, indicator 1.10 voor vo) omvat elementen met betrekking tot de borging van de kwaliteit van het onderwijs. De tweede indicator (indicator 3.9 in het toezichtkader voor po en vo) betreft het onderwijsaanbod. In nevenstaand kader worden beide begrippen toegelicht.

Indicator (1.8 voor po, 1.10 voor vo): Kwaliteitszorg burgerschap en integratie

De school draagt zorg voor de kwaliteit van het onderwijs gericht op bevordering van sociale integratie en actief burgerschap, met inbegrip van het overdragen van kennis over en kennismaking met de diversiteit in de samenleving.

Toelichting

Voor wat betreft de zorg voor de kwaliteit van het onderwijs stelt de inspectie vast of scholen voldoen aan de verplichting om in schoolplan en schoolgids de visie te verantwoorden en de wijze waarop de school aan deze opdracht invulling geeft. Ook is van belang dat de school inzicht heeft in de resultaten van het onderwijs, en het aanbod afstemt op specifieke omstandigheden in en rond de school die van belang zijn voor integratie en burgerschap of deze onder druk kunnen zetten.

Aandachtspunten

1. Visie en planmatigheid: De school heeft een visie op burgerschap en integratie, en geeft daar planmatig invulling aan.
 - De school heeft een visie op de bijdrage die ze wil leveren aan bevordering van burgerschap en de integratie van de leerlingen in de samenleving.
 - De school stelt, in het verlengde van die visie, doelen.
 - De school geeft planmatig invulling aan die visie en de realisering van de doelen waarin de visie is uitgewerkt.
2. Verantwoording: De school verantwoordt deze visie en de wijze waarop ze daar invulling aan geeft.
 - De school verantwoordt deze visie en de daarvan afgeleide onderwijsdoelen waarmee ze invulling geeft aan de bevordering van actief burgerschap en sociale integratie.
3. Resultaten: De school evalueert of de voor burgerschap en integratie beoogde doelen worden gerealiseerd.
 - De school heeft inzicht in de vorderingen van leerlingen, en/of
 - de school heeft inzicht in de mate waarin ze haar doelen realiseert.
4. Risico's: De school stemt het aanbod mede af op risico's en ongewenste opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen rond burgerschap en integratie.
 - De school heeft inzicht in de aan burgerschap en integratie gerelateerde opvattingen, houdingen en gedragingen van leerlingen, en in de sociale context waarin de school in dit verband moet functioneren, met inbegrip van het voorkomen van intolerantie, extremistische ideeën, discriminatie en dergelijke...
 - ... én de school speelt daar bij de invulling van het onderwijs zonedig op in.

Indicator (3.9 voor po en vo): Aanbod burgerschap en integratie

De school heeft een aanbod gericht op bevordering van sociale integratie en actief burgerschap, met inbegrip van het overdragen van kennis over en kennismaking met de diversiteit in de samenleving.

Toelichting

Voor wat betreft het onderwijsaanbod stelt de inspectie vast of het aanbod van de school kan gelden als invulling van de opdracht om bij te dragen aan het aanbren- gen van de competenties van leerlingen die actief burgerschap en sociale integratie bevorderen, er mede op gericht is dat leerlingen kennis hebben van en kennismaken met verschillende achtergronden en culturen van leeftijdgenoten, en er mede van uitgaat dat leerlingen opgroeien in een pluriforme samenleving. Tevens dient het aanbod invulling te geven aan de in dit verband relevante kerndoelen.

Aandachtspunten

5. Sociale competenties: De school schenkt aandacht aan bevordering van sociale competenties.
 - De school heeft een structureel aanbod dat zich richt op de bevordering van sociale competenties.
6. Openheid naar de samenleving en de diversiteit die daarin aanwezig is: De school schenkt aandacht aan de samenleving en de diversiteit daarin, en bevordert deelname aan en betrokkenheid bij de samenleving.
 - De school vertoont een open en actieve opstelling naar de lokale en/of regio- nale omgeving en de samenleving, en brengt leerlingen daarmee in contact, ook voor wat betreft de diversiteit in de achtergrond van leeftijdgenoten, en de verscheidenheid aan godsdiensten, etniciteiten en culturen, opvattingen, leefwijzen en gewoonten.
 - De school heeft een structureel aanbod dat zich richt op het aanbrengen van com- petenties die bijdragen aan deelname aan en betrokkenheid bij de samenleving; de school bevordert tevens de actieve deelname van leerlingen aan de samenleving.
7. Basiswaarden en democratische rechtsstaat: De school bevordert basiswaarden en de kennis, houdingen en vaardigheden voor participatie in de democratische rechtsstaat.
 - Het onderwijs van de school is niet in strijd met basiswaarden en corrigeert uitingen van leerlingen die daarmee in strijd zijn op systematische wijze.
 - De school heeft een structureel aanbod dat zich richt op de overdracht van basiswaarden.
 - De school heeft een structureel aanbod dat zich richt op de overdracht van ken- nis, houdingen en vaardigheden die nodig zijn om als burger in een democra- tische rechtsstaat te participeren, met inbegrip van kennis over de hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting.

- De school bevordert dat leerlingen basiswaarden en de beginselen van een democratische samenlevingsvorm toepassen.
8. School als 'oefenplaats': De school brengt burgerschap en integratie ook zelf in de praktijk.
- De school biedt een leer- en werkomgeving waarin burgerschap en integratie zichtbaar zijn, brengt die zelf in de praktijk en biedt leerlingen mogelijkheden om daarmee te oefenen.

Regulier onderwijstoezicht

Met ingang van schooljaar 2006/2007 ziet de inspectie in het reguliere onderwijstoezicht toe op het onderwijs gericht op bevordering van burgerschap en integratie. Dat betekent onder meer dat algemene uitgangspunten van het toezicht, zoals proportionaliteit en variëteit, evenals recente ontwikkelingen in de vormgeving van het toezicht, ook op het toezicht op naleving van de opdracht tot bevordering van burgerschap en integratie van invloed zijn.

Het toezicht is onderdeel van de reguliere onderzoeksvormen van de inspectie (zoals het Periodiek Kwaliteitsonderzoek en Jaarlijks Onderzoek) en leidt tot een uitspraak over de kwaliteit van de betreffende elementen van het onderwijs van de school. Deze uitspraken worden in de rapporten van de schoolbezoeken vermeld.

Wanneer de situatie daartoe aanleiding geeft (incidenten, risico's, meldingen klokkenluiders, bevindingen uit eerder onderzoek) wordt een Nader Onderzoek of Incidenteel Onderzoek uitgevoerd. Afhankelijk van de aard van de aanleiding wordt het Incidentele Onderzoek zonder aankondiging vooraf uitgevoerd.

De indicator *Zorg voor kwaliteit onderwijs actief burgerschap en sociale integratie* krijgt aandacht als onderdeel van het toezicht op het systeem van kwaliteitszorg van een school, vaak in de vorm van een Jaarlijks Onderzoek. De indicator *Onderwijsaanbod actief burgerschap en sociale integratie* krijgt aandacht in het Periodiek Kwaliteitsonderzoek.

Terughoudend

Het beleid van de overheid is erop gericht om scholen meer ruimte te geven om zelf invulling te geven aan het onderwijs. Ook wordt niet voorgeschreven hoe scholen aandacht moeten geven aan burgerschap en integratie. Dit betekent dat ook het toezicht terughoudend is. De inspectie ziet er primair op toe dat scholen invulling geven aan

de taak burgerschap en integratie te bevorderen en de door de wetgever genoemde elementen daarvan in het onderwijs worden ingevuld. Hoe daaraan invulling wordt gegeven is aan de school.

Gefaseerd

De tijd die voor de verdere uitwerking van dit onderwijs door de school nodig kan zijn, vraagt om een gefaseerde uitbouw van het toezicht. Consensus in veld en samenleving over doelen en middelen is immers uitgangspunt voor verdere invulling van eisen die op de lange termijn aan onderwijs voor bevordering van burgerschap en integratie gesteld worden. Kern van zo'n gefaseerde benadering is dat de normering periodiek wordt gezien en, afhankelijk van de ontwikkelingen in onderwijsveld en samenleving, wordt bijgesteld.

Wel gaat de inspectie er vanuit dat scholen die nog niet aan de in hoofdstuk 2 genoemde wettelijke opdracht voldoen, toewerken naar spoedige realisering daarvan in hun onderwijs. Waar realisering structurele aanpassingen van het onderwijs vergt, gaat de inspectie er vanuit dat tenminste een substantieel deel van die aanpassingen met ingang van schooljaar 2006/2007 in het onderwijs zichtbaar is, en dat de activiteiten van de school vertrouwen geven in implementatie van de resterende onderdelen.

Invulling van het toezicht met ingang van schooljaar 2006/2007

De gefaseerde invulling van het toezicht betekent dat de inspectie in de eerste periode het accent zal leggen op een aantal elementen.

Indicator Kwaliteitszorg burgerschap en integratie

Het is van belang dat de school een visie ontwikkelt op de invulling van de opdracht om actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen. De implementatie van die visie kan afhankelijk van de situatie op school meer tijd vergen. Ook het formuleren van de doelen die daarbij worden nagestreefd en een planmatige realisering van die doelen zijn belangrijk. Evenzo wordt van de school gevraagd in schoolplan en schoolgids te verantwoorden hoe die invulling is vormgegeven. Ook is van belang of de school inzicht heeft in de resultaten van dit onderwijs.

Deze punten worden nog *niet* met een oordeel voldoende of onvoldoende beoordeeld. Wel vormt de inspectie zich daarvan een beeld en spreekt de school aan wanneer deze niet toereikend zijn ingevuld.

De inspectie gaat ook na of de school het aanbod afstemt op specifieke omstandigheden in en rond de school, die van belang zijn voor burgerschap en integratie of deze onder druk kunnen zetten. Onderdeel daarvan is ook dat de school *alert is op risico's* die zich daarbij kunnen voordoen, bijvoorbeeld als sprake is van tendensen tot onverdraagzaamheid of radicalisering onder leerlingen of in de omgeving waar leerlingen

opgroeien. Vervolgens is het van belang dat de school daar met haar onderwijs zonedig op inspeelt.

De waardering van deze elementen drukt de inspectie uit in een oordeel '(on)voldoende' op de indicator *Kwaliteitszorg burgerschap en integratie*.

Indicator Aanbod burgerschap en integratie

De inspectie schenkt hierbij aandacht aan het onderwijsaanbod gericht op de bevordering van sociale competenties, de openheid naar de samenleving en de diversiteit daarin, en aan de bevordering van basiswaarden en de democratische rechtsstaat. Ook is van belang dat de school een leer- en werkomgeving biedt waarin burgerschap en integratie zichtbaar zijn en in de praktijk worden gebracht, en leerlingen mogelijkheden biedt om daarmee te oefenen.

De indicator *Aanbod burgerschap en integratie* wordt nog niet met een oordeel voldoende of onvoldoende beoordeeld. Wel vormt de inspectie zich daarvan een beeld en wijst scholen zonedig op het belang van verdere ontwikkeling van dit onderwijs.

Ook onderzoekt de inspectie of het onderwijs van de school *niet in strijd is met de basiswaarden* van de democratische rechtsstaat en of de school systematisch uitingen van leerlingen corrigeert die daarmee in strijd zijn. Afhankelijk van de situatie waarvan bij deze punten sprake is, wordt de eerder genoemde indicator kwaliteitszorg zonedig als onvoldoende beoordeeld.

Indicator Kwaliteitszorg		Indicator Aanbod	
Aandachtspunten	Oordeel	Aandachtspunten	Oordeel
Visie en planmatig	*	Sociale competenties	*
Verantwoording	*	Openheid naar samenleving	*
Inzicht in resultaten	*	Basiswaarden en democratische rechtsstaat	*
Risico's	■	<i>Daaruit: onderwijs wel/niet strijdig met basiswaarden</i>	■
		School als oefenplaats	*

* = Nog geen beoordeling. Indien de situatie ontoereikend is spreekt de inspectie de school daarop aan.

■ = Oordeel voldoende of onvoldoende op indicator *Kwaliteitszorg burgerschap en integratie*. Deze oordelen worden vermeld in de rapportage aan de school en op de kwaliteitskaart.

4. Meer informatie over burgerschap en integratie

Hoe scholen de opdracht in kunnen vullen

Aandacht voor het versterken van burgerschap en integratie is niet nieuw voor het onderwijs. Scholen geven daar al lange tijd en op allerlei manieren vorm aan. Denk bijvoorbeeld aan de pedagogische taak van de school, sociale, morele en levensbeschouwelijke vorming en milieu- en mensenrechteneducatie, intercultureel onderwijs en de maatschappelijke stage.

Er zijn veel manieren waarop scholen de opdracht tot bevordering van burgerschap en integratie kunnen invullen. Er is niet één manier de beste of voor alle situaties geschikt. Zo zal de school bijvoorbeeld rekening houden met de lokale omgeving, de samenstelling van de leerlingenpopulatie, de wensen van ouders/verzorgers of de levensbeschouwelijke uitgangspunten van de school. De wettelijke opdracht regelt zoals gezegd daarom niet hoe scholen burgerschap en integratie moeten bevorderen, maar formuleert wel de opdracht dát scholen deze doelen in hun onderwijs bevorderen.

Meer informatie

Voor het samenstellen van deze brochure is gebruik gemaakt van de voorlichtingspublicatie van CFI over burgerschap en integratie. Meer informatie over de wettelijke opdracht aan scholen om burgerschap en integratie te bevorderen is te vinden in deze publicatie (zie: www.minocw.nl/burgerschap/publicaties). Het dossier Burgerschap en sociale integratie op de site van het ministerie van OCW geeft verder informatie over vragen als 'wat is actief burgerschap', 'wat is de rol van de school hierbij', en 'hoe zou de school het kunnen aanpakken'

Scholen kunnen ook terecht op www.burgerschap.kennisnet.nl voor ideeën, uitwerkingen, voorbeelden en lesmaterialen met betrekking tot burgerschap en integratie.

Daarnaast bieden veel organisaties waar scholen mee verbonden zijn informatie, handreikingen en voorbeelden van manieren waarop scholen burgerschap en integratie in het onderwijs kunnen vormgeven. Zie tevens internetsites zoals: www.kpcgroep.nl, www.cps.nl, www.oberon-o-a.nl, www.slo.nl, www.forum.nl.

Bijlagen

Bijlage I

Kerdoelen basisonderwijs en onderbouw van het voortgezet onderwijs

Naast de algemene richtlijn in de in hoofdstuk 2 genoemde sectorwetten zijn de wenselijke opbrengsten van het onderwijs ook vastgelegd in de Kerndoelen Primair Onderwijs en de Kerndoelen voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs¹. In het algemeen gesproken zijn veel kerndoelen – direct, zijdelings of in voorwaardelijke sfeer – met burgerschap en integratie verbonden. De kerndoelen kunnen daarmee worden beschouwd als een nadere invulling van de in de wet geformuleerde opdracht. Voor wat betreft de voornaamste met burgerschap verbonden doelen voor het primair en voortgezet onderwijs gaat het achtereenvolgens om de volgende kerndoelen:

Primair onderwijs

Aan integratie en burgerschap gerelateerde kerndoelen voor het primair onderwijs zijn opgenomen in de doelen 36, 37 en 38:

- 36 De leerlingen leren hoofdzaken van de Nederlandse en Europese staatsinrichting en de rol van de burger.
- 37 De leerlingen leren zich te gedragen vanuit respect voor algemeen aanvaarde waarden en normen.
- 38 De leerlingen leren hoofdzaken over geestelijke stromingen die in de Nederlandse multiculturele samenleving een belangrijke rol spelen, en ze leren respectvol om te gaan met verschillen in opvattingen van mensen.

Ook aspecten van de kerndoelen 34 en 35 zijn van belang, en tot op zekere hoogte is ook kerndoel 39 aan burgerschap gerelateerd:

- 34 De leerlingen leren zorg te dragen voor de lichamelijke en psychische gezondheid van henzelf en anderen.
- 35 De leerlingen leren zich redzaam te gedragen in sociaal opzicht, als verkeersdeelnemer en als consument.
- 39 De leerlingen leren met zorg om te gaan met het milieu.

Voortgezet onderwijs

Voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs gaat het in de eerste plaats om de kerndoelen 43, 44 en 45:

- 43 De leerling leert over overeenkomsten, verschillen en veranderingen in cultuur en levensbeschouwing in Nederland, leert eigen en andermans leefwijze daarmee in verband te brengen, en leert de betekenis voor de samenleving te zien van respect voor elkaars opvattingen en leefwijzen.
- 44 De leerling leert op hoofdlijnen hoe het Nederlandse politieke bestel als democratie functioneert en leert zien hoe mensen op verschillende manieren bij politieke processen betrokken kunnen zijn.
- 45 De leerling leert de betekenis van Europese samenwerking en de Europese Unie te begrijpen voor zichzelf, Nederland en de wereld.

Indirect spelen ook andere kerndoelen, zoals 35, 36, 38 en 47 een rol:

- 35 De leerling leert over zorg en leert zorgen voor zichzelf, anderen en zijn omgeving, en hoe hij de veiligheid van zichzelf en anderen in verschillende leefsituaties (wonen, leren, werken, uitgaan, verkeer) positief kan beïnvloeden.
- 36 De leerling leert betekenisvolle vragen te stellen over maatschappelijke kwesties en verschijnselen, daarover een beargumenteerd standpunt in te nemen en te verdedigen, en daarbij respectvol met kritiek om te gaan.
- 38 De leerling leert een eigentijds beeld van de eigen omgeving, Nederland, Europa en de wereld te gebruiken om verschijnselen en ontwikkelingen in hun omgeving te plaatsen.
- 47 De leerling leert actuele spanningen en conflicten in de wereld te plaatsen tegen hun achtergrond, en leert daarbij de doorwerking ervan op individuen en samenleving (nationaal, Europees en internationaal), de grote onderlinge afhankelijkheid in de wereld, het belang van mensenrechten en de betekenis van internationale samenwerking te zien.

Zie voor meer informatie het dossier kerndoelen op www.minocw.nl/kerndoelen.

1 De herziene kerndoelen voor primair onderwijs zijn maart 2006 in werking getreden. De minister heeft gekozen voor een geleidelijke invoering: vanaf augustus 2006 in ieder geval voor de kleutergroepen. Per augustus 2009 moeten de nieuwe kerndoelen in zijn geheel binnen de basisscholen zijn ingevoerd. Voor het voortgezet onderwijs geldt dat de herziene kerndoelen bij aanvang van het schooljaar 2006-2007 ingaan.

Bijlage II

Basiswaarden van de democratische rechtsstaat

Basiswaarden

Vrijheid van meningsuiting betekent dat je mag zeggen of schrijven wat je denkt, of tegen de opvatting van anderen in mag gaan. Iedereen mag dus ook zijn of haar geloof uitdragen, of zijn of haar mening aan anderen voorhouden. Daarbij moet je je wel houden aan de wet;

Gelijkwaardigheid betekent dat mensen van gelijke waarde zijn. Daarbij maakt het niet uit wat hun denkbeelden zijn of wat ze geloven. Je hoeft niet te vinden dat die denkbeelden of gebruiken zelf waardevol zijn, maar wel dat mensen met andere denkbeelden en gebruiken niet minder waard zijn dan jij, of dan jouw groep;

Begrip voor anderen betekent dat je probeert te begrijpen waarom mensen of groepen bepaalde denkbeelden of gebruiken hebben: wat is de achtergrond daarvan en waarom is dat belangrijk voor een ander;

Verdraagzaamheid (ook wel tolerantie genoemd) betekent dat je de mening of het gedrag van een ander accepteert, ook al ben je het er helemaal niet mee eens. En het betekent ook dat je ieder de ruimte wilt geven om zo'n mening of zulk gedrag te hebben. Natuurlijk moet iedereen zich daarbij wel aan de wet houden;

Autonomie betekent dat iedereen zelf kan bepalen wie hij/zij wil zijn en hoe hij/zij zijn/haar leven wil leiden. Ieder is dus bijvoorbeeld vrij om zelf te bepalen welke denkbeelden of welk geloof voor hem/haar belangrijk is. Daarbij moet je je wel houden aan de wet;

Afwijzen van onverdraagzaamheid. Onverdraagzaamheid (ook wel intolerantie genoemd) is het tegenovergestelde van tolerantie. Het betekent dat je vindt dat andere mensen of groepen, dingen waar jij het niet mee eens bent, niet zouden mogen denken of doen; en dat je het niet nodig vindt dat ieder de ruimte krijgt om zo'n mening of zulk gedrag te hebben;

Afwijzen van discriminatie. Discriminatie betekent dat mensen of groepen bij anderen achtergesteld worden, of dat je vindt dat er voor mensen met andere denkbeelden of gebruiken niet zoveel ruimte hoeft te zijn, of dat die denkbeelden of gebruiken misschien zelfs verboden moeten worden.

Wat zijn basiswaarden?

Hoewel scholen vrij zijn om zelf te bepalen welke waarden ze aan hun leerlingen willen overdragen, is het tegelijk belangrijk dat scholen bijdragen aan de overdracht van waarden die we gemeenschappelijk hebben. Dat is immers de basis die mensen en groepen verbindt, zodat het mogelijk is van elkaar te verschillen én in harmonie samen te leven.

Die 'waarden die we gemeenschappelijk hebben' heeft de inspectie de basiswaarden van de democratische rechtsstaat genoemd. De overheid of de inspectie kiezen deze waarden niet zelf. Belangrijke bronnen zijn de grondrechten uit Hoofdstuk 1 van de Nederlandse Grondwet en de Universele verklaring van de rechten van de mens. Beide weerspiegelen basale, als universeel beschouwde waarden, die breed zijn geaccepteerd en gelegitimeerd. Basiswaarden verwijzen dan ook naar basale, minimale en breed onderschreven waarden die de democratische rechtsstaat schragen.

De basiswaarden van de democratische rechtsstaat laten alle ruimte aan scholen om zelf te bepalen welke waarden ze aan hun leerlingen willen voorhouden, maar drukken tevens voor de Nederlandse samenleving fundamentele waarden uit. Om leerlingen adequaat op deelname aan de Nederlandse samenleving voor te bereiden, is de minimale eis die aan scholen gesteld mag worden dat het onderwijs daarmee rekening houdt en niet in strijd is met basiswaarden. De opdracht actief burgerschap en sociale integratie te bevorderen betekent bovendien dat scholen deze waarden uitdragen en aan de leerlingen voorhouden en voorleven.

Colofon

Publicatie

Inspectie van het Onderwijs

Park Voorn 4, Postbus 2730, 3500 GS Utrecht, www.onderwijsinspectie.nl

Auteursrecht voorbehouden

Gehele of gedeeltelijke overneming of reproductie van de inhoud van deze uitgave op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteursrechthebbende is verboden, behoudens de beperkingen bij de wet gesteld. Het verbod betreft ook gehele of gedeeltelijke bewerking.

Aan de totstandkoming van deze uitgave is de uiterste zorg besteed. Voor informatie die nochtans onvolledig of onjuist is opgenomen, aanvaarden auteur en uitgever geen aansprakelijkheid.

Productie

Afdeling Communicatie

Vormgeving

OPHIS/New Impulse, Utrecht

Drukwerk

GSE, Rijswijk

Uitgave

Uitgavenummer: 2006-23

Postbus 51-nummer: 22BR2006G023

ISBN-10: 90-8503-060-9

ISBN-13: 978-90-8503-060-7

Deze publicatie staat ook op www.onderwijsinspectie.nl